

Katarína Beňová*

MEDNYÁNSZKY LÁSZLÓ – A LEVÉLTÁRI KUTATÁSOK ÚJ EREDMÉNYEI

„Istenre mondom, inkább fest egy 20 méter
hosszú képet, minthogy írjon egy sort.”¹

2000-ben indult az a példaértékű kutatási program, mely magyar és szlovák művészettörténészek együttműködésében dolgozza fel Mednyánszky László (1852–1919) életművét és gazdag írásos hagyatékát.² A kutatás első fázisának tetőpontját a Magyar Nemzeti Galéria és a Szlovák Nemzeti Galéria közös kiállítása, valamint egy négy nyelven megjelent publikáció jelentette.³ A katalógus szerkesztőjének, Markója Csillának és a szakembergárdának köszönhetően Magyarországon és Szlovákiában is rengeteg információ és interpretáció került a nyilvánosság elé Mednyánszky személyiségével és alkotásaival kapcsolatban. Nagy jelentőségű esemény volt például a Mednyánszky feljegyzéseit tartalmazó kötet kiadása magyar és szlovák nyelven.⁴ Az első naplók kiadáshoz képest több száz, addig ismeretlen, görög betűkkel írt Mednyánszky-füzet került kiolvasásra és vált hozzáférhetővé első ízben a szlovák közön-

* A szerző a Katedra dejín výtvarného umenia, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského Bratislava munkatársa.

¹ „Gott er malt lieber ein 20M langes Bild als eine Seite zu schreiben.” Kláber Mira levele Czóbel Margitnak, Bécs, 1918. március 31. – Bratislava, Slovenský národný archív [továbbiakban: SNA], Czóbel-Mednyánszky-fond, ltsz. nélkül. Hessky Orsoly fordítása. A levél teljes szövegét ld. jelen számunkban.

² *Mednyánszky-olvasókönyv*. Szerk. Markója Csilla. *Enigma*, 7. 2000. no. 24–25. 5–376.; *Háború 1*. Szerk. Markója Csilla. *Enigma*, 7. 2001. no. 28. 5–225.; *Hangulat*. Szerk. Markója Csilla. *Enigma*, 9. 2002. no. 34. 5–175.

³ *Mednyánszky*. Kiállítási katalógus. Szerk. Markója Csilla. Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 2003. *Mednyánszky*. Katalog výstavy. Zost. Csilla Markója. Bratislava, Slovenská národná galéria, 2004. Angol és német nyelven is megjelent, önálló kötetekben.

⁴ *Mednyánszky László feljegyzései 1877–1918. Válogatás a festő kiadatlan naplófeljegyzéseiből*. Szerk., sajtó alá rend. és jegyzetek: Bardoly István. A szerk. munkatársa és bev. Markója Csilla. Budapest, 2003.; Ladislav Mednyánszky: *Denníky 1877–1918. Výber z umelcových zachovaných denníkov*. Zostav. publikácie a prepis denníkov: István Bardoly. Odborná spolupráca: Csilla Markója. Vedecká redakcia slovenského vydania: Katarína Beňová, Zsófia Kiss-Szemán. Bratislava, 2007.

1. Mednyánszky László: A család a nagyőri szalonban, 1900 körül. Tempera, papír, 19,9 x 28,5 cm, ltsz.: SNG K 14012. © Slovenská národná galéria, Bratislava

ség számára is. Az utolsó publikációk egyike Markója Csilla *Egy másik Mednyánszky* című monográfiája⁵ német rezümével 2008-ból, valamint a Ringwald-gyűjtemény 2012-es pozsonyi elárverezése alkalmából kiadott többnyelvű katalógus.⁶

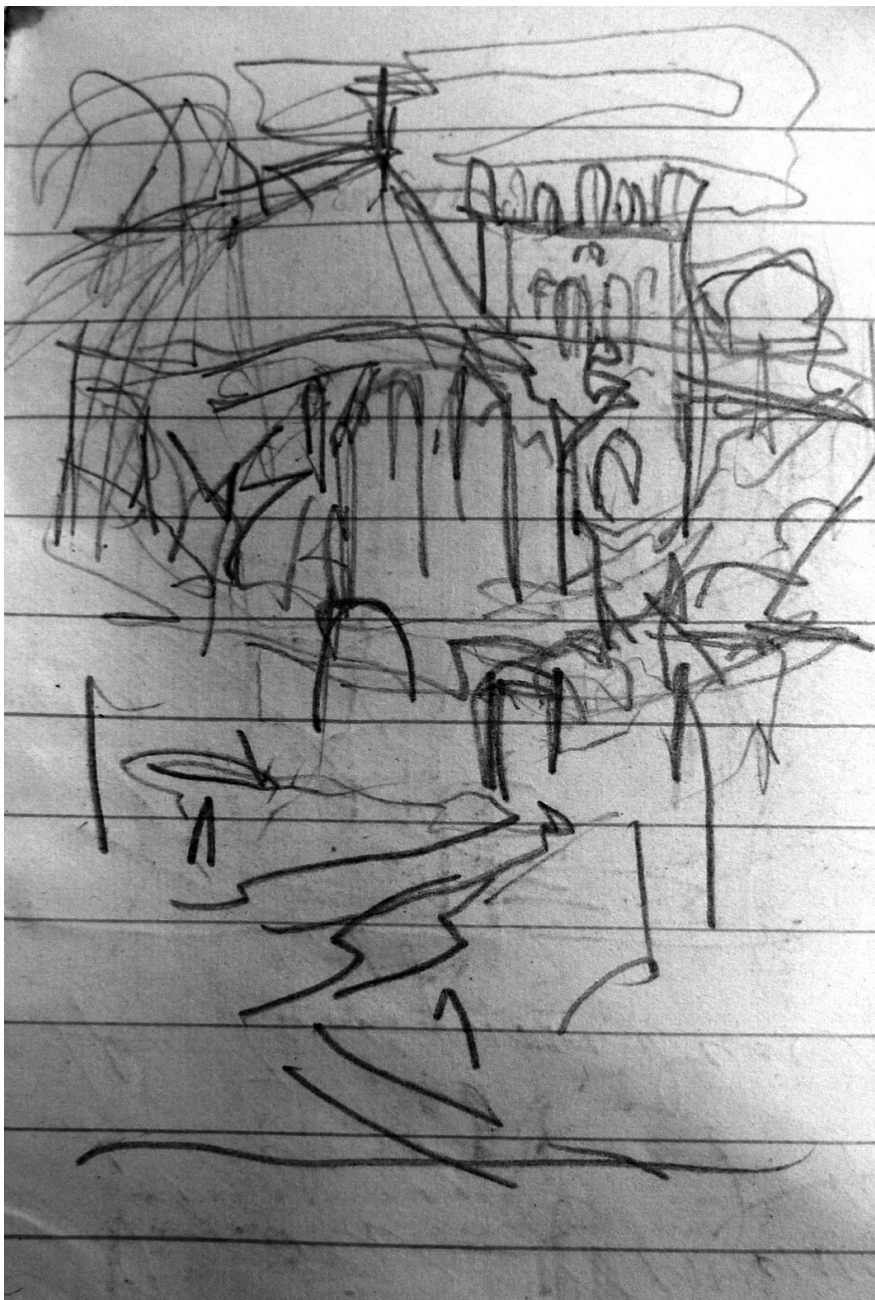
Az *Enigma* már a kezdetektől a közös szlovák-magyar Mednyánszky-kutatás fontos platformja. A művész újabb leveleinek és naplójának felfedezése magától értetődően vezetett ahhoz a gondolathoz, hogy folytassuk az *Enigma* 24-25. számával, azaz a mára antikváriumi ritkasággá vált, mert azonnal szétkapkodott *Mednyánszky-olvasókönyv*vel megkezdett sorozatot.⁷ 2011-ben Mednyánszky unokahúga, Czóbel Margit (1891-1972) (1. kép) bárónővel kapcsolatos kutatáson, valamint műveinek kiállításán dolgoztam.⁸ Ennek következtében hozzáférhettem az 1970-es évektől a

⁵ Markója Csilla: *Egy másik Mednyánszky. Tanulmányok*. Budapest, 2008.

⁶ *Mednyánszky zo zbierky Dr. Lea Ringwalda. Mednyánszky dr. Ringwald Leó gyűjteményéből. Mednyánszky from the Collection of Dr. Leo Ringwald*. Ed. Július Barczy. Bratislava, SOGA, 2012. A katalógusban szerepel Ján Abelovský, Július Barczy, Katarína Beňová, Gellér Katalin és Hessky Orsolya tanulmánya. Ringwald Leó gyűjteményét már Kállai Ernő is ismerte. Ld.: *Mednyánszky László féléjegyzései 1877-1918*. 2003. i. m. 378.: 33. jegyzet; ld.: MTA BTK Művészettörténeti Kutatóintézet, Adattár, ltsz.: MDK-C-I-11/419. 1-81.

⁷ Ld. a 2. jegyzetet.

⁸ Katarína Beňová: *Barónka. Osudy Margity Czóbelovej (1891-1972) medzi Mednyánszkym a Robbe-Grilletom*. Bratislava, Slovenská národná galéria, 2011.

2. Rajz Mednyánszky László vázlatfüzetéből a nagyőri harangtoronnyal.
© Štátny archív v Levoči, Levoča

Lőcsei Állami Levéltár (Štátny archív v Levoči) tulajdonában lévő Mednyánszky, Czóbel, Szirmay és Horváth-Stansith család eddig feldolgozatlan levéltári dokumentumaihoz, amelyek meglepően gazdag anyagot tartalmaztak Mednyánszkyval kapcsolatban.

Több doboznyi levéltári dokumentum található a Lőcsei Állami Levéltárban, amelyek tele vannak a család tevékenységével és ismeretségi körével kapcsolatos szélesebb körű információkkal, főként a kastély két utolsó tulajdonosát, Mednyánszky testvérét, Mirit és a férjét Czóbel Istvánt, valamint a lányukat, Margitot illetően.⁹ A fennmaradt dokumentumok között található például Mednyánszky apjának címzett levele, amelyet Münchenben a Ketterer panzió papírára írt, és müncheni akadémiai tanulmányairól informál benne röviden.¹⁰ Továbbá megtalálható itt egy német nyelvű levél, amelyet Mednyánszky január 9-én írt Mirinek Párizsból, második franciaországi tartózkodása idején. A levélben az otthoni hírek megérkezéséről, Katona Nándorról (Akibáról) és tervezett beckói látogatásáról számol be.¹¹ A levelet 1891-re vagy 1892-re datálhatjuk. A fond teljes körű feldolgozásához több időre lesz szükség. Az *Enigma* számára csak a dokumentumok egy része került kiválasztásra, amelyek közül a legfontosabbak a festő eddig ismeretlen naplói.¹² Mednyánszky számára mindig fontos volt a rajzolás, ez a napló is tele van a festőművész kedvenc figuratípusaival és a rá jellemző jelenetek vázlataival. Dolgozó férfiak és nők figurális tanulmányai, kocsis fiákerrel, halászok, vidéki emberek a mezőn.¹³ Érdekességszámba megy néhány olyan látkép, mely Nagyórt (Strážky) ábrázolja, ahol Mednyánszky a gyermekkorát töltötte és ahová egész életében szívesen tért vissza. (2. kép) A templom és a harangtorony látképét variálja, a robusztus épületek tömegével dolgozva. Ezt egészítik ki a nagyóri kastély körüli park látképei, vagy a Poprad folyó és a park szélén húzódó fásor közötti mezsgye ábrázolása. Vagy a kör alakban ültetett hársfákkal szegélyezett tisztás (3. kép), amelyet a család kis arénaként használt a lovaglás futószáras elsajátításához. Az erőssel és energiákkal a teozófia síkján is foglalkozó művész gyakran festett egyszerű, erős, kétkezi embereket, akiket szintén fellelhetünk az apró füzet lapjain. Gyakoriak a férfialakok, mint például vívó férfi, falusi és városi jelenetek, emberek beszélgetés közben (4. kép). Erre az időszakra jellemző téma a temető, a keresztek a természetben (5. kép),¹⁴ a datálás szempontjából érdekes motívum az erdőben fekvő és pihenő katonacsoport, ez a téma 1880-tól kezdődően meglehetősen hosszú ideig foglalkoztatja.

⁹ Személyéről bővebben ebben a számban.

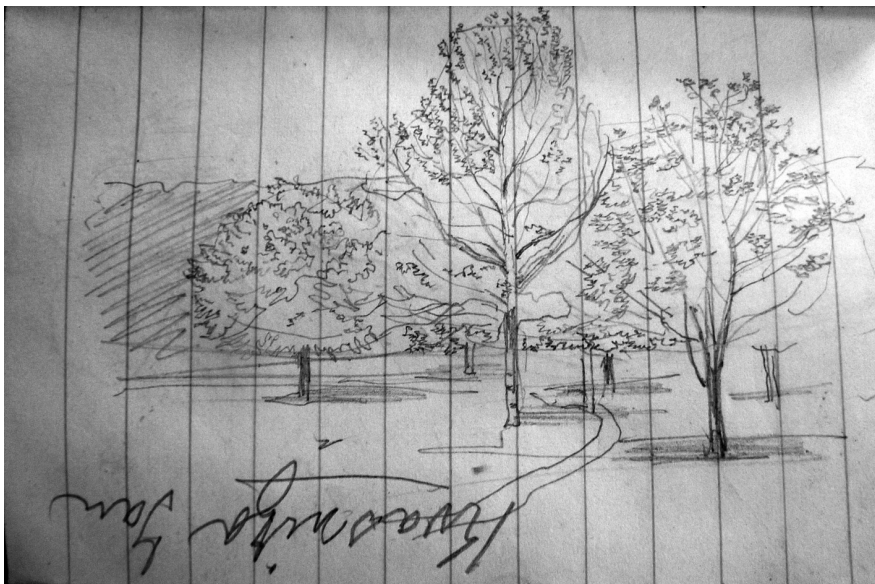
¹⁰ Štátny archív v Levoči [továbbiakban: ŠAL], Strážky-fond, 40. doboz.

¹¹ Uo. – Mednyánszky és Katona kapcsolatáról ld.: Markója 2008. i. m. 74–88.; *Mednyánszky féléjegyzései 1877–1918*. 2003. i. m. 43.: 100. jegyzet.

¹² Mednyánszky László naplója – ŠAL, Strážky-fond, 50. doboz. Köszönet Bardoly Istvánnak és Markója Csillának, hogy kiolvasták és feldolgozták a szöveget.

¹³ Ld. még: Markója Csilla: Báró Mednyánszky László különös élete és még különösebb művészléte (1852–1919). *Mednyánszky-olvasókönyv* 2000. i. m. 22–31.

¹⁴ Ld. például: *Erdei út*, Slovenská národná galéria [továbbiakban: SNG], ltsz.: O 3857.

3. Nagyóri parkrészlet. Rajz Mednyánszky László vázlatfüzetéből.

© Štátny archív v Levoči, Levoča

Az *Enigma* jelen számának alapját képező másik forráscsoport a pozsonyi Szlovák Nemzeti Levéltárban található további naplókából, levelekből és rajzokból áll. Ez a kétdoboznyi dokumentum ma a Czóbel-Mednyánszky nemes család fondjaként van nyilvántartva. Radoslav Ragač-nak, a levéltár igazgatójának köszönhetően lehetőségem nyílt az anyag kutatására és identifikációjára. Terjedelmes hagyatéki forrásanyag került beazonosításra a Mednyánszky-nak címzett vagy általa írt személyes levelektől kezdve újabb három naplóján át a különféle időszakokból származó rajzokig és egyéb dokumentumokig. Az *Enigma* előkészítésekor a báróval kapcsolatos főként német nyelvű levelezésére koncentráltam, életének utolsó éveiből származó fontos levelekre a festőművész testvérétől, Czóbel Miritől, Sirsich Jankától Beckóból, a bécsi festőbarát feleségétől, Kláber Mirától és Pálmai Józseftől,¹⁵ aki a festő titkárának nevezte magát.

¹⁵ E személyek története nagyrészt a Markója Csilla vezetett kutatás során bontakozott ki, amelyek fontosabb állomásai idegen nyelven is olvashatók. Vö. pl. Csilla Markója: Das eigenartige Leben und die noch eigenartigere Kunst des Barons László Mednyánszky (1852–1919). *Mednyánszky-olvasókönyv* 2000. i. m. 351–370.; Csilla Markója: László Mednyánszky, ein Genius der ungarischen Jahrhundertwende und die ungarische Stimmungsmalerei. *Acta Historiae Artium*, 45. 2004. 337–355.; Csilla Markója: A Painter Maudit - Ladislav Mednyánszky. *Osobnosti a súvislosti v umení 19. storočia na Slovensku. K problematike výskumu dejín umenia 19. storočia*. Eds. Dana Bořutová, Katarína Beňová. Bratislava, 2007. 181–201.; Csilla Markója: A Painter Maudit. László Mednyánszky (1852–1919). *The Hungarian Quarterly*, Vol. 44. 2003. no. 170. 29–43.; Csilla Markója: Predslov. In: Ladislav Med-

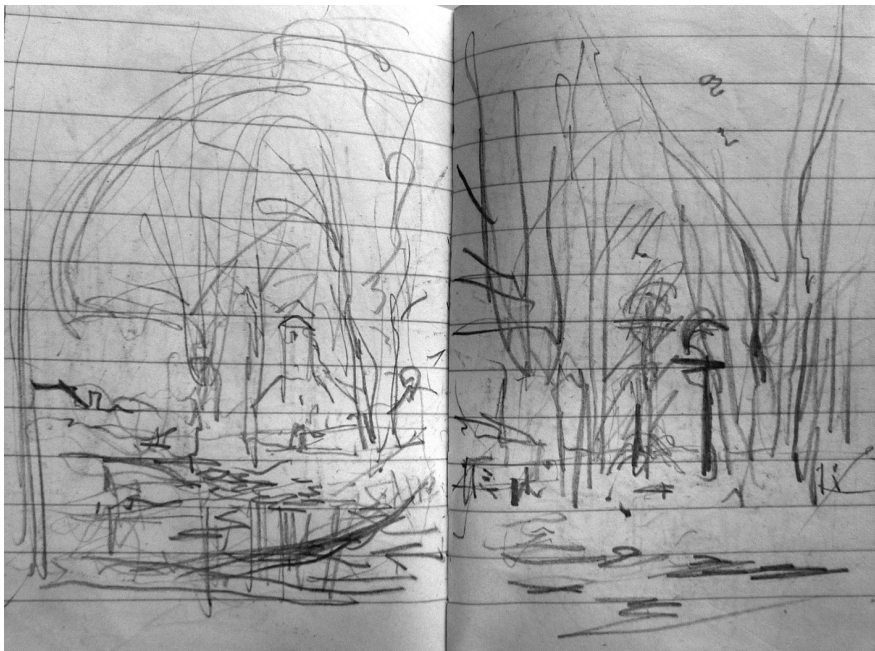
4. Vázlat emberi alakokkal. Rajz Mednyánszky László vázlatfüzetéből.

© Štátny archív v Levoči, Levoča

A levéltári fondban van néhány értesítés és levél a Sajtóhadiszállástól, amelynek kötelékében Mednyánszky a fronton hadifestőként tevékenykedett. Főként 1918-ból származó információkról van szó, ebben az időben tervezték a *Tirol im Weltkrieg* és a *Bilder aus dem Balkan und Orient* című kiállításokat és Mednyánszkyt is felkérték a részvételre.¹⁶ A levelek között található Nicolas Schindler őrnagy 1920. október 19-én írt visszaemlékezése a báróra, amelyet a Singer és Wolfner cég illetve

nyánszky: *Denníky 1877-1918*. 2007. i. m. 12-19.; Csilla Markója: Der Körper ist die Seele von Allem. Ein merkwürdiger Maler aus der Österreichisch-Ungarischen Monarchie: Baron László Mednyánszky, der «alte Hund» und die moderne «Bettler-Philosoph». *László Mednyánszky 1852-1919*. Hrsg. von Sabine Grabner, Csilla Markója. Wien, Österreichische Galerie Belvedere, 2004. 16-51.; Csilla Markója: Zvláštny život a ešte zvláštnejšie dielo baróna Ladislava Mednyánszkeho (1852-1919). *Ročenka Slovenskej narodnej galérie Bratislave*. Bratislava, 2003. 191-209.; Csilla Markója: The Disparity between a Sublime and a Hideous Portrait. Ladislav Mednyánszky's Peculiar Art. In: *Mednyánszky*. Bratislava, Slovak National Gallery, 2004. 13-37., ugyanaz szlovákul is: Vzdialenosť medzi nádherou a desivou tvárou. O netradičnom umení Ladislava Mednyánszkeho. In: *Mednyánszky*. Zost Csilla Markója. Bratislava, Slovenská národná galéria, Bratislava, 29. April - 29. August 2004. Slovenská národná galéria, Bratislava, 2004. 13-37. Markója magyar nyelven írt monográfiájában is található egy hosszabb német nyelvű összefoglalás: Csilla Markója: Ein anderer Mednyánszky. Studien über die Kunst von László Mednyánszky (1852-1919). *Egy másik Mednyánszky*. Bp., 2008. 381-394.

¹⁶ A Sajtóhadiszállás 1918. szeptember 2-i levele. - SNA, Mednyánszky-Czóbel-fond.

Rajz Mednyánszky vázlatfüzetéből.

© Štátny archív v Levoči, Levoča

a család közötti hagyatéki perben¹⁷ használtak fel. Schindler először 1916 júniusában találkozott Mednyánszkyval Moravská Ostraván (ma Ostrava), amikor is barátság alakult ki közöttük, amely a következő években Bécsben is folytatódott. Mednyánszky élete utolsó éveiben kapcsolatban állt Kláber Gyula festőművész családjával.¹⁸ A neve gyakran szerepel a művész már megjelent naplójegyzéseiben. A Kláber családdal hamarabb megismerkedett, mint ahogyan azt eddig ismert naplójegyzései do-

¹⁷ „Wenn jemand - wie ich - Gelegenheit hatte zu sehen, was Baron Mednyánszky qualitativ und quantitativ künstlerisch leistete, muss man objektiv zu dem Schlusse kommen, dass er bei oberflächlicher Fruktifizierung dieser Arbeiten das Einkommen eines mehrfachen Millionärs hätte haben müssen, und es nicht notwendig gehabt hätte, trotz seiner allerbescheidensten Lebensführung oft lächerlich geringe Darlehen von einigen hundert Kronen aufzunehmen. / Übrigens hatte er noch seinem Tode, wie mir Herr Wolfner in Juli 1919 persönlich versicherte, ein Guthaben von nur K. 35.000,-“ - Nikolaus Schindler levele, 19. 10. 1920. - SNA, Mednyánszky-Czóbel-fond.

¹⁸ Kláber Gyula (1872-1942 után) festő, 1898-ban Nagybányán dolgozott és részt vett az első kiállításokon a Múcsarnokban. Utóbb Münchenben Hauser tanárnál képrestaurálást tanult. 1909-től Bécsben élt. Idősebb korában már kevesebbet festett, restaurálással foglalkozott. Visszaemlékezései szerint Mednyánszkyval Nagybányán ismerkedett meg és a műtermeik a Vasvári Pál utcában egymás szomszédságában voltak. Mednyánszky az utolsó éveiben (1916-1918) többször lakott nála, majd az ő lakásában halt meg. *Mednyánszky feljegyzései 1877-1918*. 2003. i. m. 233.: 641. jegyzet a korábbi irodalommal.

kumentálják, 1912-ben például a következőt írja: „Édes, drága cimborám, barátom, fiam Bálintkám, vezetöm, tiszta jó lélek, Nyuli! Édes jóság, ismét egy hét telt el. E hét elején itt volt Kláber, nejével, tetszett neki a nagy vízkép. Újult erővel fogtam a vizekhez, kezd virradni, határozottan érzem, hogy a nehéz probléma megoldásához érkezem.”¹⁹ A levéltári anyag fontos részét képezik a Kláber Mira által Bécsből küldött levelek a festőművész testvérének, Mirinek, amelyekben Mednyánszky állapotáról tájékoztatja őt életének utolsó éveiben. Mednyánszky műterme Bécsben a IX. kerületben volt a Sobieskigasse 4/a. szám alatt, amelyre Kláber Gyula így emlékszik vissza: „Elképzelhetetlen rendtelenség uralkodott ott. Bútorai egyáltalán nem voltak, csak egy dívány, amin aludt. A modellek címeit szénnel a falra jegyezte. Egyetlen asztalán: ételmaradékok, szappan, borotva, festékes tubusok heverték tarka összevisszaságban, a sarokban pedig méteres magasságban fehéreneműhalmaz. Mednyánszky elvből nem mosatott. Mindig új fehéreneműt vásárolt és a régit eldobta.”²⁰ Lakni a Lassingleithnerplatz 1. szám alatt lakott és Kláber Mira gondoskodott Mednyánszkyról. A Mirinek küldött levelek tele vannak aggodalommal a művész megromlott egészsége miatt. Mivel Mednyánszky akkor már nem volt túl jó állapotban, Kláber Mira levelei a festőművész bécsi életének egyedüli forrásai. Meglehetősen bizalmas információkat tartalmaznak főként a Singer és Wolfner céggel aláírt szerződéssel kapcsolatos problémákról. Az 1918. február 28-án keltezett levélből kiderül, hogy Kláber Mira „ganz diskret” ír Czóbel bárónőnek a Mednyánszky titkára, Pálmai József körül kialakult helyzetről, valamint Platthy György ügyvédéről.²¹ Szerinte Pálmai letagadja a festőművész eladott képeiért kapott pénzt. Ezen kívül arról is beszámol, hogy a festőművész szervezete legyengült és gyakran teljesen étvágytalan. 1918. március 31-én csatolja a heti étrendjét, hogy a család el tudja képzelni, milyen jól gondoskodnak róla. Mednyánszky életében Kláberék főként a háborús években játszottak fontos szerepet, amikor is segítségükkel oldotta meg napi problémáit. 1917. február 4-én például ezt írja a naplójába: „Rendkívül kellemetlen egy állapot, a műterem jéghideg, eddigelé csak valahogy tudtam dolgozni a hideg dacára, de Kláber meghítt néhány napra, talán elmegyek hozzá holnap, hétfőn.”²²

Kláber Mira leveleinek fő témája Mednyánszky egészségi állapota mellett a festő viszonya személyi titkárával, Pálmai Józseffel, aki egy ellentmondásos személyiség, s nagy befolyással volt a művészre utolsó éveiben. Ebbe az időszakba tartozik a hosszantartó vita a festőművész (és családja) valamint a Singer és Wolfner cég között.²³ Éppen Pálmai 1920-1921-ben Mednyánszky testvérének, Czóbel Margitnak

¹⁹ *Mednyánszky feljegyzései 1877–1918.* 2003. i. m. 232–233. – 1912. június 30. Bécs.

²⁰ *Mednyánszky-olvasókönyv* 2000. i. m. 302.

²¹ Platthy György ügyvéd képviselte a családot a Singer és Wolfner céggel szemben. Pálmai, Mednyánszky titkára mutatta be őket egymásnak 1917-ben. *Háború 1.* 2001. i. m. 133.: 124. jegyzet.

²² *Mednyánszky feljegyzései 1877–1918.* 2003. i. m. 342. 1917. február 4., vasárnap, Bécs.

²³ A per leírását és a peranyag nagy részét Markója Csilla közli a *Mednyánszky-olvasókönyvben*: „Szenilis jóhiszeműséggel”. Válogatás a Mednyánszky-Wolfner per iratanyagából. *Mednyánszky-olvasókönyv* 2000. i. m. 212–250.

címzett levelei egészítik ki ismereteinket az egész ügyről. Ezen kívül a Szlovák Nemzeti Levéltárban személyes levélváltást is találunk Mednyánszky és Pálmai között. Kláber Mira gyakran ír Mednyánszky képeinek „gyanús” eladásáról a titkár részéről, egyúttal örömet fejezi ki, hogy a festőművész még mindig dolgozik „siehe da Herr Baron wurde frisch energisch, malte einiger kleinere Bilder zwei davon *wunderbar* voll Kraft, und schöpfte wieder Hoffnung.”²⁴

A levéltári fond tartalmazza a már említett leveleket is, melyeket a Sajtóhadiszállás küldött Mednyánszkyknak. Annak ellenére, hogy a háború utolsó időszakában már nem vett részt aktívan a fronton folyó munkában, kisebb kiváltságokat kapott tőlük, amelyekről Kláber Mira is ír.²⁵ Röviddel Mednyánszky halála után ismét Kláber Mira az, aki néhány levelezőlap segítségével világossá teszi a Mednyánszky lakásában és műtermében uralkodó helyzetet a család számára, mivel Nagyőrben kicsit „el voltak vágva” az információktól. Kláber asszony főként a festőművész hagyatéka miatt aggódik. Ezzel kapcsolatban ismét a titkárt említi, aki eladta a festőkészlet egy részét, amelyet Kláber Gyula vásárolt meg. A kellemetlenségek elkerülése végett a már említett Schindler őrnagynak adták át a kulcsokat. Mednyánszky egyes művei ebben az időben nemcsak a műtermében voltak, hanem a Sajtóhadiszállás, azaz a Kriegspressequartier központjában is. Mira attól tartott, hogy ezek a művek is a titkár kezébe kerülnek.

Mednyánszky életének utolsó éveiből néhány német nyelvű levél is fennmaradt, amelyet a testvére, Miri írt neki. Fő témájuk a festőművész egészsége,²⁶ hogy van-e elegendő pénze, és hogy mikor látogat el újra Nagyőrbe, ahol Miri abban az időben a családjával élt. „Puffo” vagy „Puffocska” beceneven szólítja a festőművészt, és „Pig” néven írja magát alá a levelekben. Mednyánszkyhoz közel állt barátnője, Sirchich Janka Beckóból, aki a „Mausi” becenevet viselte. Fennmaradt 1895-ben Marseille-ben írt levele, amikor meghalt a festőművész édesapja és megemlíti őt a levélben is. Egyúttal leírja az élményeit, amelyekben San Remo meglátogatásakor volt része.²⁷ (6. kép)

A Szlovák Nemzeti Levéltárban lévő anyagban külön fejezetet alkotnak Mednyánszky levelei, amelyeket a családtagjainak és a barátainak írt. A levéltári fond-

²⁴ Kláber Mira levele Czóbel Margitnak, Bécs, 1918. május 16. – SNA, Mednyánszky-Czóbel-fond. – „és íme, a Bátor Úr friss lett, energikus, festett néhány kisebb képet, kettő közülük *csodálatosan* erőteljes, és ismét reménykedő lett” (Hessky Orsolya fordítása) – A teljes levelet lásd jelen számunkban.

²⁵ Főként szénvásárlási hozzájárulást – pl.: Kláber Mira Czóbel Margitnak írt levelei, Bécs, 1918. április 8. és szeptember 19. – SNA, Mednyánszky-Czóbel-fond, feldolgozatlan. A leveleket lásd jelen számunkban.

²⁶ Gyakori téma volt a megfelelő szanatórium keresése Mednyánszky számára, ahol rendbe jöhetne és kipihenhetné magát.

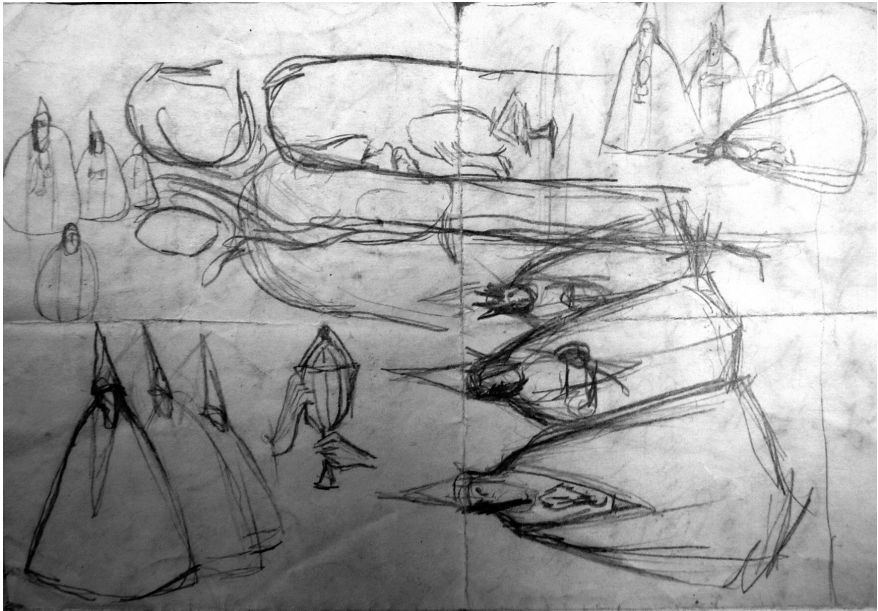
²⁷ Mednyánszky 1877-ben volt San Remóban a családjával, néhány téli hónapot töltöttek ott. – Hessky Orsolya: Életrajz. *Mednyánszky* 2003. i. m. 235. – ld. még: *San Remói motívum*. SNG, ltsz.: K 14228, San Remo feltüntetésével és 1899-es datálással, amikor Mednyánszky újra meglátogatta ezt a várost.

6. Mednyánszky László: San Remo, 1899. Akvarell, papír, 17,8 x 25,3 cm, Itsz.: SNG K 14228. © Slovenská národná galéria, Bratislava

ban van néhány nagyon érdekes irat a franciaországi időszakából, valamint a háború utolsó éveiből. Ebben a tanulmányban főként a német nyelven íródott levelekkel foglalkozom. Egy viszonylag terjedelmes, feltehetőleg 1890. május 31-én írt levélben²⁸ arról számol be, hogy el kell töltenie egy kis időt a francia városban, hogy alaposabban megismerkedjen a Salonon kiállított művekkel. Camille Corot és Jean François Millet munkáit értékeli, akik fölött szerinte eljárt az idő, Eduard Manet-nak és Jules Bastien-Lepage-nak sincs szerinte túl sok követője. A magyar művészi kolóniával ekkor még nem találkozgat, még ha említi is Munkácsy Mihályt. Nagy hatással voltak rá az orosz művészek. Az utolsó, harmadik párizsi tartózkodása alatt, 1897-ből fennmaradt egy a sógorának, Czóbel Istvánnak címzett levél, amelyben arról értesíti, hogy megkapta a 125 frankot. Arról számol be, hogy mennyire nehezen jut jövedelemhez, ami Pesten jobban megy, mivel kereshet az Osztrák-Magyar Monarchiát bemutató kötet illusztrációival. Reméli, hogy beckói és nagyőri tartózkodása segíteni fogja a gyógyulását. Az is kiderül a levélből, hogy a figuralitás terén új irányt vesz és korai kompozícióit túlhaladottnak tartja. Ez a levél ennek az időszaknak fontos forrása, mivel az eddig megjelent naplókban csak egyetlen Párizsban írt, 1897. február 25-ei naplóbejegyzés szerepel: „Nagy válságon mentem át. Úgy éreztem, hogy végem van. Ekkor kezembe került

²⁸ A levélben említi Jókai Rózát, barátja, Feszty Árpád festőművész feleségét. Fesztyvel az 1870-es években ismerkedett meg. A levelet ld. jelen számunkban.

7. Rajz Mednyánszky László Czöbel Mirinek írt leveléből.

© Slovenský narodný archív, Bratislava

egy könyv (*Von einem andern an ihn selbst.*) Rögtön megnyugodtam. Végre világosság támadt bennem.”²⁹

A levelek többsége az első világháború időszakával áll összefüggésben, és „öreg kutya” névvel írta őket alá. 1914. augusztus 2-án³⁰ kelt levele nagyon érdekes, hisz olyannak hat, mint egy kis „testamentum”, amelyben Mednyánszky megemlékezik minden hozzá közelállóhoz. A világháború egyre közeledő réme ellenére egyelőre lenyűgözi őt mindaz, amit a háborús Budapesten lát. 1918. február 1-én Bécsből Nagyőrbe küldött levelében már arról ír, mennyire várja, hogy újra láthassa a nagyőri kertet. „Ich freue mich riesig auf den Nehrer Garten! Mit allen schönen Jugend Errinerungen und das alles mit euch wieder zu sehe!!!”³¹ Az egyik levélen, amelyet testvérének, Mirinek küldött, egy rajzot találunk (7. kép), a figurák az egyházi vezetők jellegzetes attribútumaival, tipikus öltözetben és mitrával a fejükön láthatók. Az egyik rajz részlete egy kehely, amelyet az istentisztelet során használtak. Hasonló motívumot találunk a Szlovák Nemzeti Galéria gyűjteményében lévő rajzon (*Figu-*

²⁹ Mednyánszky *féljegyzései* 2003. i. m. 79. – A levelet ld. jelen számunkban.

³⁰ A levél másolata megtalálható a Magyar Nemzeti Galéria Adattárában is, ltsz.: M.M.A. 3389/934-31. – A levelet ld. jelen számunkban.

³¹ Mednyánszky levele Mednyánszky Margitnak, 1. 2., Bécs. – SNA, Mednyánszky-Czöbel-fond. – „Nagyon örülök a nagyőri kertnek! Minden szép ifjúkori élményem és mindezt veletek láthatom újra!” (*Hessky Orsolya fordítása*) – A teljes levelet ld. jelen számunkban.

8. Mednyánszky László: *Alpesi motívum*, 1870 körül. Akvarell, papír, 19,9 × 26,6 cm, ltsz.: SNG K 14234. © Slovenská národná galéria, Bratislava

rális tanulmányok 240.), egyike a számos papírra rajzolt munkának, amely a nagyőri kastélyból került a Galériába. Ebben a levélben felbukkan Mednyánszky gyakori „eljárása”, az írásos és rajzos feljegyzések keverése. A Szlovák Nemzeti Galéria levéltári anyagának része egy 33 darabos rajzgyűjtemény papíron, vizitkártyán, sőt vásznon, ami Mednyánszky tipikus munkamódszerének bizonyítéka – azt használta a művek alapjaként, ami éppen a keze ügyébe került. Ebben a gyűjteményben is egyszerre találjuk meg Mednyánszky rajzművészetének különféle korszakokból származó érdekes példáit. A festőművész már gyerekkorában szeretett rajzolni és a családjának köszönhetően ezek a kezdeti szárnypróbálgatások is fennmaradtak (ma a Szlovák Nemzeti Galéria tulajdonában). Éppen a Szlovák Nemzeti Galéria gyűjteménye, amely több mint 1400 darabot³² tartalmaz, segítette a levéltári fondban lévő rajzok összehasonlításában és datálásban. A 19. század 60-as éveinek második felétől ismerjük a festőművész szárnypróbálgatásait, amelyek az osztrák festőművész, Thomas Ender oktatásával állnak összefüggésben.³³ Főként rajzokról van szó, amelyeket

³² A Szlovák Nemzeti Galéria megalapítása óta vásárolta Mednyánszky műveit; a legnagyobb gyarapodást Czóbel Margit bárónő hagyatékának átvétele jelentette 1972-ben.

³³ Csilla Markója: *Thomas Ender und László Mednyánszky. Gedenkausstellung Johann Nepomuk Ender (1793–1854), und Thomas Ender (1793–1875)*. Szerk. Papp Gábor György. Budapest, MTA Művészeti Gyűjtemény, 2001. 130–141.

9. Két fekvő figura Mednyánszky László vázlatfüzetéből, 1880 körül.
Ceruza, papír. © Slovenský narodný archív, Bratislava

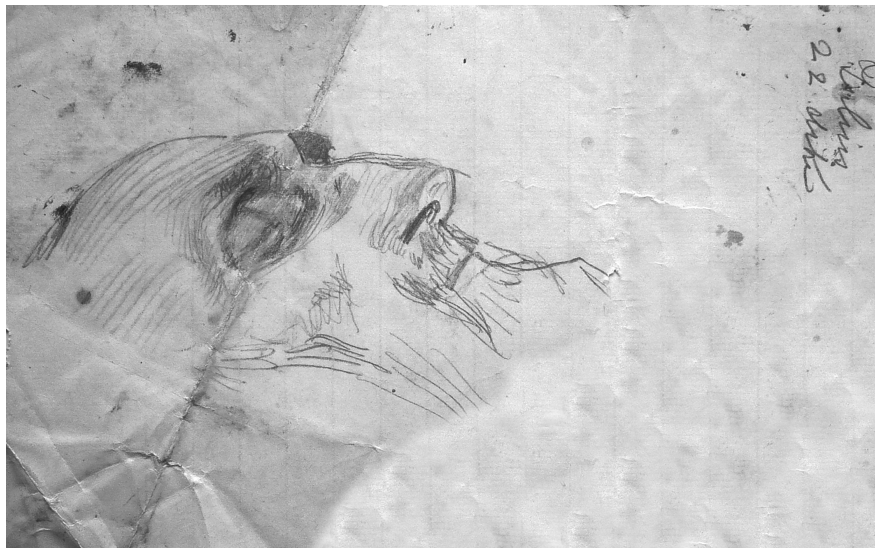
gipszmodellek, leginkább büsztök alapján készített. Ide sorolhatjuk például az idős férfi képét és egy nazarénus reprodukció alapján készült fiatal nő motívumát, feltehetően Szűz Máriát.³⁴ A Szlovák Nemzeti Galériában lévő rajzon egy antik ülő alak látható, és az alkotáson 1865. június 22-i dátum szerepel, amely pontosan a Thomas Ender hatása által fémjelzett időszakra esik.³⁵ Tiszta, még játékos munka a különféle tengeri növények és állatok (medúzák, csillagok) ábrázolása, amelyek a papír hátoldalán jellemezve is vannak.³⁶ Ezen az íven láthatók még különféle fajtákat megjelenítő rajzok, a faábrázolás Mednyánszky legkorábbi témáinak egyike. Ebben a kollekcióban különálló farajzok is találhatóak, amelyeket ismét összefüggésbe hozhatunk a Szlovák Nemzeti Galériában fennmaradt munkákkal.³⁷ Rossz álla-

³⁴ Összehasonlításként ld. például: *Tanulmányrajz. Szakállas férfialak*, SNG, ltsz.: K 4257.

³⁵ *Tanulmányrajz. Ülő antik atléta*, 1865, SNG, ltsz.: K 4253. Ide sorolhatjuk a *Fiatal férfi feje sisakban* c. képet is, SNG, ltsz. K 4252.

³⁶ *Figurális tanulmányok 266*, SNG, ltsz.: K 11453. A botanika iránti érdeklődése látható egy másik gyerekrajzon is: *Tanulmányrajz. Virágcsokrok*, 1868–1870, SNG, ltsz.: K 12003.

³⁷ *Bokor- és facsoportok*, 1870, SNG, ltsz.: K 4285; *Lombos fák csoportja*, 1868–1870, SNG, ltsz.: K 4283; *Tanulmányrajz. Lombos fa*, SNG, ltsz.: K 4282; *Tanulmányrajz. Virágzó lombos fa*, 1868–1870,

10. Mednyánszky László rajza halott apjáról, 1895 körül, ceruza, papír. © Slovenský narodný archív, Bratislava

potban vannak az alpesi hegyi kunyhókat és fákat ábrázoló korai munkák. Ismerjük a hasonló témájú akvarelljeit, amelyek Johann Jakob Ulrich (1798–1877)³⁸ munkái alapján készültek, mint például a Szlovák Nemzeti Galéria tulajdonában lévő *Alpesi motívum*, mely szintén a hegység és az alpesi kunyhó témáját dolgozza fel, apró figurális staffázssal az előtérben.³⁹ (8. kép) A levéltári fondban található rajzok gyakran sérült, töredékes állapotban vannak. A rajzokat a precíz vonalvezetés és a részletek alapos kidolgozása jellemzi.

Nem ismert, hogy Mednyánszky mikor látogatott el először Budapestre, de feltelezhető, hogy még valamikor gyerekkorában a családjá társaságában. Ezt bizonyítja az a rajz, amely a város budai oldalát mutatja a Gellértheggyel és a Dunán egy hajóval. Hasonló megformálású a vidéki házakat ábrázoló munkája.⁴⁰ Mednyánszky müncheni és párizsi tanulmányai utáni időszakból származnak a fondban

SNG, ltsz.: K 4291.a.

³⁸ Johann Jakob Ulrich (1789–1877), 1855–1874 között a tájképfestészet professzora Zürichben, a Politechnikumon. Mednyánszky és Ulrich kapcsolatáról ld.: Karol Vaculík: *Ladislav Medňanský. Maliar slovenskej zeme a ľudu*. Katalóg výtavy. Bratislava, Slovenská národná galéria, 1962. 10.; Vaculík, Karol: *Ladislav Medňanský. Súborné dielo*. Katalóg výtavy. Bratislava, Slovenská národná galéria, 1979.; Katarína Beňová: A korai évek – Mednyánszky László és Nagyőr. *Mednyánszky* 2003. i. m. 144.: 42. jegyzet. Az Ulrich nyomán készített rajzok szériájába tartozik a *Vihar előtti táj* (SNG, ltsz.: K 4 276); *Tó a svájci parkban* (SNG, ltsz.: K 4 277); *Svájci park tóval és fogattal*, (SNG, ltsz.: K 4278.)

³⁹ *Alpesi motívum*, 1870 körül, SNG, ltsz.: K 14234.

⁴⁰ *Tátrai falu*, 1868, SNG, ltsz.: K 4281. Jelölt MonJak 5 Juillet 1868.

11. Mednyánszky László tájrajza vázlatfüzetéből, 1890-1900 körül.
Ceruza, papír, © Slovenský narodný archív, Bratislava

a művész tipikus témáit megjelenítő művek: a sírok fölött álló alakok,⁴¹ fekvő fiatal férfiak.⁴² (9. kép) Ezeket a típusokat variálja a rengeteg rajzon és a vázlatfüzetekben. A hátrattett kezű térdeplő férfit, amely Mednyánszky 1880-1885 körül készült *Térdeplő halálraitélt* művére emlékeztet, egy Heinrich Schindler nevére írt vizitkártya hátlapján találjuk.⁴³ Egy másik kedvelt motívum a viszonylag gyakran előforduló halász alakja,⁴⁴ amely több variációban került feldolgozásra. Az 1895 előtti időszakra datálhatjuk azt a kétoldalú rajzot, amelyen egy idős, fekvő férfi látható, akinek lehunytt szemét, de arcának csak egy részét látjuk. A szélére ceruzával fel van írva a dátum is „Julius 22 dik”. (10. kép) A férfi a festőművész apja, Mednyánszky Eduárd báró, aki 1895. június 16-án halt meg Nagyőrben, ahol a temetésén találkozott az egész család. A festőművészre nagy hatással volt apja halála és sokáig nem tudta feldolgozni ezt a szomorú eseményt. Egy egész sor rajz maradt fenn, amelyen apja holtteste látható a halál szimbolikus csontváz-alakjának társaságában.⁴⁵ A kollekcióban van egy tájkép is, ami összefüggésben állhat a *Munkács vidékéről (Itató)*⁴⁶ című híres

⁴¹ *Sír fölött*, 1878, SNG, ltsz.: O 3642. Ehhez az olajfestményhez többféle vázlatrajz található a Szlovák Nemzeti Galériában.

⁴² Lásd például a rajzokat a vázlatfüzetből - *Vázlatfüzet*, SNG, ltsz.: K 12090, K 12080.

⁴³ Mednyánszky naplóiban említi Nicolaus Schindler nevét, akivel kapcsolatban volt a fronton és Bécsben. - *Térdeplő halálraitélt*, 1880-1885, SNG, ltsz.: O 4930.

⁴⁴ *Halász hálóval*, SNG, ltsz.: K 17315; *Tanulmányrajz. Katona. Parasztleány kaszával*, SNG, ltsz.: K 14229.

⁴⁵ Aktuálisan lásd az ún. Ringwald-gyűjtemény darabjait - Gellér Katalin: A szimbolista Mednyánszky.

képpel, melyen egy vízparton legelő nyáj látható. (11. kép) Későbbi időszakból, feltehetőleg 1900-ból származik az a rajz, amelyen négy hasonló motívum található – fasorral övezett út, a háttérben hegység. Mednyánszky kifejezőmódja itt nagyon expresszív.

Az *Enigma* aktuális számának egyik témája Mednyánszky írásos és képzőművészeti hagyatékának azon része, amelyeket a lőcsei és pozsonyi levéltári fondokban nyílt alkalmam felfedezni. Meggyőződésem, hogy a főként franciaországi, olaszországi útjai, valamint a háború időszakából származó, mostanra lefordított és feldolgozott levelek, naplóbejegyzések, rajzok, valamint a saját életével és alkotásaival kapcsolatos kijelentések tovább gazdagítják erről a sokoldalú személyiségről, gondolkodásmódjáról és önértelmezéséről alkotott képünket.

Garajszki Margit fordítása

Ringwald Leó gyűjteményéből 2012. i. m. 42–54.; Július Barczy: Az öregember halála (A művész apjának halála) – tanulmány. Uo., 124–133.

⁴⁶ *Munkács vidékéről (Itató)*, 1891, MNG, ltsz.: 55.849.